6. Про затвердження Ліцензійних умов провадження організації діяльності з проведення азартних ігор і Порядку контролю за додержанням Ліцензійних умов провадження організації діяльності з проведення азартних ігор: Наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Міністерства фінансів України № 40/374 від 18 квіт. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0622-06#Text.

7. Про заборону грального бізнесу в Україні: Закон України № 1334-VI від 15 трав. 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17#Text.

8. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор: Закон України №768-IX від 14 лип. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/768-20#n1162.

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою боротьби з ігровою залежністю (лудоманією) та вдосконалення державного регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор та лотерей: Закон України від 4 грудня 2024 року № 4116-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4116-20#Text.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-61

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО

Трегубенко Сергій Валерійович
аспірант науково-організаційного центру,
Національна академія Служби безпеки України
м. Київ, Україна

Правовий статус військовополоненого має комплексний характер і формується на перетині міжнародно-правового та національного публічно-правового регулювання. З одного боку, він є спеціальним міжнародно-правовим статусом, що виникає за наявності визначених міжнародним гуманітарним правом юридичних фактів та зумовлює застосування до особи особливого режиму захисту з моменту її потрапляння під владу противника [1, с. 234]. З іншого боку, реалізація такого статусу зумовлює виникнення комплексу національних публічно-правових відносин, у межах яких уповноважені суб'єкти держави здійснюють ідентифікацію особи, її реєстрацію та облік, організовують

утримання, медичне забезпечення, інформаційний супровід, контроль за дотриманням прав, підготовку та проведення звільнення, а також забезпечують подальше відновлення прав звільненої особи.

Отже, якщо міжнародне гуманітарне право визначає юридичні підстави набуття статусу військовополоненого, основні права такої особи та стандарти поводження з нею, то національне адміністративне право забезпечує інституційно-процедурну реалізацію відповідних міжнародних гарантій. Саме на цьому рівні міжнародно-правові приписи трансформуються у конкретні адміністративні процедури, управлінські рішення, інформаційні процеси, організаційні заходи, форми міжвідомчої взаємодії та контрольні механізми. На цю проблему звертає увагу М. В. Каптан, який досліджує особливості реалізації міжнародно-правових норм щодо поводження з військовополоненими в умовах широкомасштабної збройної агресії РФ проти України та обґрунтовує необхідність подальшого вдосконалення національного механізму їх імплементації [2, с. 24].

Такий підхід узгоджується із сучасними науковими дослідженнями правового статусу військовополонених. Зокрема, Л. А. Маслова, аналізуючи сучасний стан правового регулювання цього статусу, звертає увагу не лише на нормативне визначення прав військовополонених, а й на еволюцію інституційного забезпечення їх утримання та звільнення, розширення кола суб'єктів, залучених до відповідних процесів, і необхідність подальшого нормативного врегулювання окремих сценаріїв припинення перебування особи в полоні [3, с. 29].

Л. П. Медвідь та П. А. Прокопчук також обґрунтовують міжвідомчий характер системи поводження з військовополоненими, зазначаючи, що відповідні заходи здійснюються центральними та місцевими органами виконавчої влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, військовими формуваннями, правоохоронними органами та громадськими об'єднаннями [4, с. 1234]. Такий підхід безпосередньо підтверджує тезу про те, що забезпечення правового статусу військовополоненого не може бути функцією одного державного органу, а становить комплексну систему публічного адміністрування.

Таким чином, цей механізм не є тотожним сукупності норм, які визначають статус військовополоненого. Його сутність полягає саме у перетворенні нормативно визначених прав і гарантій на реальні управлінські дії держави.

Тому механізм обміну військовополоненими не можна ототожнювати з самим фактом передачі особи. Передача є лише завершальним елементом значно ширшого процесу.

На нашу думку, цей процес доцільно представити як послідовність таких функціональних етапів:

1. виявлення інформації про можливе перебування особи в полоні;
2. первинна фіксація та перевірка отриманих відомостей;
3. ідентифікація особи та підтвердження її статусу;
4. встановлення або уточнення місця та обставин утримання;
5. інформаційно-аналітичне опрацювання отриманих даних;
6. оцінювання достовірності інформації та прогнозування можливих сценаріїв звільнення;
7. визначення можливостей та умов повернення особи;
8. підготовка й узгодження управлінських та переговорних рішень;
9. формування та погодження списків осіб, які можуть бути включені до відповідного механізму;
10. переговорне забезпечення та узгодження параметрів передачі;
11. безпекове забезпечення операції;
12. фактичне повернення особи;
13. ідентифікація та документування факту звільнення;
14. актуалізація інформаційних систем;
15. медичний, психологічний, правовий та соціальний супровід звільненої особи.

Таким чином, механізм обміну є багатоступеневим адміністративно-правовим процесом, результатом якого є не лише фізичне повернення особи, а й повне відновлення її правового, соціального та фактичного становища.

Отже, сучасна модель забезпечення статусу військовополоненого поступово переходить від традиційної конструкції «полон – утримання – обмін» до значно ширшої моделі: «виявлення – ідентифікація – облік – захист – утримання – інформаційний супровід – підготовка звільнення – обмін – реінтеграція – відновлення прав» [5, с. 388]. Саме ця безперервність дозволяє розглядати механізм як цілісну систему публічного адміністрування.

Проведений аналіз дає підстави розмежувати поняття адміністративно-правового статусу військовополоненого та адміністративно-правового механізму забезпечення його реалізації. Адміністративно-правовий статус є характеристикою правового становища особи [6, с. 490], тоді як механізм його реалізації є системою засобів, процедур і діяльності уповноважених суб’єктів, спрямованих на практичне забезпечення цього становища.

Адміністративно-правовий механізм забезпечення реалізації статусу військовополоненого пропонуємо визначити як *систему взаємопов’язаних нормативних, інституційних, організаційних, інформаційних, процедурних, контрольних і гарантійно-*

відновлювальних засобів та заходів, що здійснюються уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації на основі визначеної законом компетенції та спрямовані на безперервне забезпечення прав військовополоненого від моменту його потрапляння під владу противника до звільнення та повного відновлення його прав.

Механізм обміну військовополоненими є не самостійною та ізольованою конструкцією, а спеціальною функціональною підсистемою загального адміністративно-правового механізму забезпечення реалізації статусу військовополоненого. Його специфіка полягає в концентрації найбільш складних інформаційних, організаційних, безпекових, переговорних та міжвідомчих процедур.

Тому механізм обміну військовополоненими пропонуємо визначити *як комплекс взаємопов'язаних адміністративно-правових, інформаційно-аналітичних, організаційних, розвідувальних, переговорних та безпекових заходів, що здійснюються уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації та іншими суб'єктами в межах визначеної законом компетенції, спрямованих на встановлення й підтвердження особи та факту її перебування в полоні, отримання і верифікацію інформації про її місцезнаходження та умови утримання, підготовку і прийняття рішень щодо звільнення, організацію безпечної передачі та приймання особи, документування результатів обміну і забезпечення її подальшого правового, медичного та соціального супроводу.*

Література:

1. Трегубенко С.В. Військовополонений: щодо визначення поняття. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи : матеріали XXI Всеукр. науково-практич. конфер. (з міжнар. участю) з проблем розвитку та функціонування державної мови (Київ, 20 лист. 2025 р.) / редкол.: Р.А. Сербин, С.С. Чернявський, С.В. Шутенко, К.С. Усачова. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025*. С. 234-238.

2. Каптан М.В. Реалізація міжнародно-правових норм щодо поводження з військовополоненими під час відсічі широкомасштабної збройної агресії РФ проти України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ*. 2024. № 2(81). С. 24–33. DOI: 10.33099/2304-2745/2024-2-81/24-33.

3. Маслова Л.А. До питання правового регулювання статусу військовополонених. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право*. 2025. № 3 (26). С. 29–37. DOI: 10.32755/sjlaw.2025.03.029.

4. Медвідь Л.П., Прокопчук П.А. Аналіз міжнародних договорів та нормативно-правових актів України, що регулюють порядок поводження з військовополоненими. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 1234–1239. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.02.186.

5. Трегубенко С.В. Від звільнення до реінтеграції: правові та гуманітарні механізми підтримки військовополонених в Україні. *X Міжнародна наукова конференція Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Сучасна війна: гуманітарний аспект»: збірник матеріалів (Харків, 21-22 травня 2026 року).* Х.: ХНУПС ім. І. Кожедуба, 2026. С. 388-392.

6. Трегубенко С. В. Поняття і принципи адміністративно-правового регулювання діяльності розвідувального співтовариства. *Вісник кримінального судочинства*. 2026. № 2. С. 490-510. https://doi.org/10.59835/2413-5372.2026.2/490-510.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-62

ЗАХИСТ МАЙНОВИХ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ – ПРОГАЛИНИ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ ВІДПОВІДНО ДО НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Федчук Тетяна Юріївна
ад'юнкт кафедри військового права та правоохоронної діяльності навчально-наукового інституту воєнної історії, права та соціальних наук, Національний університет оборони України м. Київ, Україна

Одним із основних нормативно-правових актів, що регулює правовий статус військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей, є Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991року № 2011-XII [1].

Стаття 9 цього Закону з моменту його прийняття була присвячена матеріальному забезпеченню військовослужбовців, яке згодом трансформувалося у регулювання грошового забезпечення. Проте протягом тривалого часу норми статті 9 не містили жодних спеціальних положень щодо збереження та порядку виплати грошового забезпечення у разі захоплення військовослужбовця в полон, інтернування чи зникнення безвісти. Зокрема, у редакції Закону, чинній до 01.01.2007 року, пункт 6 статті 9 взагалі не згадував про військовополонених. Ситуація кардинально змінилася після початку збройної агресії російської федерації проти України. З 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення 24.02.2022 року, значна